

„SZÍVEM SZERINTI PÁSZTOROKAT ...“ (Jer 3,15)

Hogyan függ össze a nőtlenség és a latin egyház papi életformája? Erre a kérdésre szeretnék válaszolni, az Egyházban rejlő lelki gyökeréig behatolni. Tudom, hogy mind történelmi, mind teológiai szempontból sok egyéb kérdés vetődik fel alapproblémánkkal kapcsolatban. Azonban se módom, se illetékeségem, hogy mindnek eleget tegyek. S azon se csodálkozzanak, ha szorosan vett bizonyítás helyett inkább állításokkal és utalásokkal szolgállok.

Mindamellet látom, hogy az a szempont, amit kifejték, szükségszerűen megfélel egy adott lelki kapcsolatnak: összefügg a választással, amely szabaddá teszi a férfiakat, akik a Szentlélek ihletésére vállalják az Isten és az emberek szolgálatát. Ezt az összefüggést Isten hozza létre Egyháza élete és fiai szabadsága között. Isten nem vár arra, hogy magas képzettségű tudósok kidolgozzanak egy elméletet, hogy a nép hite és reménye szerint élhesse a szeretet szolgálatát.

Ennek dacára ne gondolják, hogy nem méltatom a tudományos munkát. Sőt, hiszem, hogy a mai időkben lényeges kötelesség. De a „tudományos munkának” csak akkor van teológiai értéke, ha az Egyház hitében és hitéért születik meg. Ennek hiányában csak a vallás látszatát keltő tudományos értekezések, nem pedig az emberi szellem erőfeszítését kifejező szigorúan vett tudományos tanulmányok. Mert a hittudomány által elsősorban maga az Egyház ragadja meg — a Szentlélek ihletésével — az emberi értelem erőt, hogy elnyerje az isteni világosságot. S mindezt magának a hitnek, valamint az egész emberiség hitéletének és az evangélium hirdetésének szolgálatára. Ugyanis nem létezhet teológia az egyházi közösségen és a szentségi életformán kívül. Csak benne bontakozhat ki a hit világossága.

Egyúttal láthatják, hogy ebben a megvilágításban az egyházi tanítóhivatal szerepe nem csak egyházi cenzúra vagy „vonalvezetés”, amit ideológiai rendszerek alkalmaznak. A tanítóhivatal szerepe szentségi: az egyházi közösség jele és az összetartozás keze a Szentlélekben. Elegendő az ősegyház tanúságtételét, s elsősorban Szent Pál leveleit elolvasni, ha erről meg akarunk győződni: így működik az Egyház hitbeli közösségének szabályozása.

1. A püspökség és a szerzetesi hivatás

A keleti és nyugati Egyház változatlan és egyetemes gyakorlata szerint a püspöki méltóságot mindig olyan férfiakra ruházták, akik Istentől már megelőzően hivatást kaptak a nőtlenségre. Ha még pontosabban akarjuk magunkat kifejezni: a „szerzetesi” életformára. Ezt igazolja egy szerény, de mégis jelentőségteljes tanúság. A maronita egyházban — talán más keleti egyházakban is — a szertartás előírja, hogy püspökké szentelés előtt szerzetesi csuklyát tegyenek a szentelendőre, az eddig is nőtlen papra. Papi, püspöki nőtlenségének alapja jut kifejezésre ebben a „szerzetesi miveltra” utaló jelben.

Rövidre fogva mondhatjuk, hogy az egyház a püspökeit szerzetesek közül választja. De mit jelent ebben az esetben a „szerzetes”? Erős a kísértés, hogy

szó szerint értelmezzük vagyis azokra gondolunk, akik a különböző szerzetes-rendek megszervezett életformáiban élnek. Úgy érzem azonban, hogy a gyakorlat igazi értelme sokkal általánosabb és alapvetőbb. Mert az Egyház nem szükségképpen szerzetes rendtagokat választ püspököknek, hanem olyan személyt, akinél hiteles isteni hivatást ismert fel: azaz, aki léte teljességét a szegénységben, nőtlenségben és engedelmisségben az Isten dicsőségére szenteli. Mi, a nyugati, latin egyház tagjai ebben valami zavaró elemet érezhetünk, mert a „szerzetest” kizárólag kánonjogilag értelmezzük. Ezért, gyakran és sokan nem értik meg, hogyan felelhetnek meg „világiak” azoknak a követelményeknek, amelyeket kánonjogilag a szerzeteseknek tartunk fön. Pedig tény, hogy nem egy férfi rend elsősorban (ha nem kizárólag!) „világi”, azaz nem papi tagokból áll! El kell tehát ismernünk, hogy a Szentlélektől sugallt lelki szükséglet vezeti a keresztényt, amikor Krisztus követése érdekében mindent elhagy. Ezt az adományt fejezi ki úgy, hogy lemond minden világi képességéről, és ettől kezdve Krisztust követi. Mintegy elővételezve tanúskodik annak az uralomnak a beteljesedéséről, amit Isten adott feltámadt Fiának.

Az ilyen hivatás megvalósulhat az Egyház által jóváhagyott, szabályokkal rendelkező szerzetesi közösségekben. De a szerzetesi elkötelezettséget isteni hívásnak kell megelőznie. Ez pedig az Isten és az Egyház kizárólagos, ingyenes adománya. Ennek valódiságát ismeri el Isten kegyelméből az Egyház, ha a közösség élete megkívánja. Máskor pedig maradhat titkos, az emberek szeme előtt rejtett hivatás; meg lehet élni őket a normális életkörülmények névtelenségében is. Isten nem tartozik számot adni kegyelmeiről az Egyház jogászainak...

Ha tehát az Egyház a püspöki szentségben, az apostoli szolgálatban, az egyházi rend szentségének „fő” szerepében (Krisztus mint Fej van jelen testében) akar valakit részesíteni, akkor választását az isteni kezdeményezésnek veti alá. Ő ébresszen előbb az egyes személyekben megfelelő hivatást és adjon kegyelmet, hogy helyes felelet születhessék a szívben.

Nem következik azonban, hogy minden így meghatározott „szerzetes” szükségyszerűen kapott papi hivatást is. A szerzetesek között van ugyanis férfi és nő, tanult és tanulatlan, felelősségre alkalmas és magányos. Az egyház szabja meg tehát, hogy a kapott adottságoknak megfelelően kik alkalmasak a sajátos követelményekkel és különleges kegyelmekkel járó püspöki szolgálatra. Előzően azonban feltételezi az éppen körvonalazott isteni hívást.

Vessük fel tehát a kérdést: miért ragaszkodott az Egyház nyugaton és keleten az azonos és változatlan gyakorlathoz, hogy a püspökszentelést olyanoknak tartja fenn, akiket Isten már előzőleg nőtlenségre hívott meg? Ki-ki próbáljon megfelelni erre a kérdésre. Inkább illendő, nem pedig szükségszerű okokat találunk. Minden az okoskodás módjától függ. A lelkiesség logikájában azonban erős hangsúlyt kap az a viszony, ami fennáll az egyházi szolgálat legfelsőbb foka és az Istentől az emberi szabadságban a Lélek által felszított adomány között.

Hogy felvetett kérdésünkre megfelelhessünk, legalább vázlatosan meg kell határozunk, hogy mi is a püspöki szolgálat, a papi szolgálat teljessége. Ajánlom, hogy tanulmányozzák a kérdésre vonatkozó gazdag hagyományt. A II. Vatikáni Zsinat szövege és a püspökszentelés szertartása megadja a kérdés nyitját. A püspök papi szolgálata a fej szerepe az Egyházban, Krisztus titokzatos testében. Krisztust, a test titokzatos fejét jeleníti meg. Az egész Egyház gyakorolhatja a Péter első levelében kifejtett krisztusi papi tevékenységet, mert a püspökszentelés kegyelme biztosítja, hogy a titokzatos testben elhangzó beszéd tulajdonképpen Krisztus szava, és hogy a Szentlélektől felébresztett hit az egész Egyház közös hite. Biztosítja azt is, hogy az Atyától az Egyháznak adományozott szentség magától Krisztustól származik, aki a szentségekben működik. Végül pedig azt is, hogy a testvéri szeretet egységét, aminek az irgalom és megbocsátás által állandóan egyesíteni kell az Egyház tagjait, maga Krisztus valósítja meg az ő testében. A püspökszentelésben kap bizonyosságot az Egyház, hogy Krisztus papnak, prófétának és királynak ismeri el. Az egyházi rend szentségének jelentőségét tömören foglalja össze II. János Pál idézete: Papi szolgálatának gyakorlásában a püspök – a pap – „in persona Christi” (Krisztus személyében) cselekszik Krisztus titokzatos testének, az Egyháznak a javára.

Térjünk vissza a felvetett kérdéshez: Miért szoros a kapcsolat a – „szertezesi hivatásban” bennfoglalt – isteni meghíváson alapuló, megszentelt nőtlenség és a püspöki szolgálat között? Ez a kapcsolat alapjában véve egyházi jellegű ismérvekre épül. Kettősségük, mint a kereszt szárai keresztelik egymást. Egyrészt a szentségi rendhez tartoznak; a Szentlélek által a lelkekbe árasztott ajándékok, amelyek elkerülik az emberi figyelmet s mindig az egész Egyház javát szolgálják; másrészt a tárgyilagos, egyházi és közösségi oldal, a szolgálat, amelyben az apostolnak szükségszerűen a szenvedő Szolgálóval kell azonosulnia, mert „A tanítvány nem nagyobb a mesterénél”.

2. A püspöki és a többi felszentelt szolgálat

Furcsa módon a II. Vatikáni Zsinatra volt szükség, hogy az Egyház félreértést kizárva meghatározza a püspöki szolgálat szentségi jellegét. Nem kevésbé igaz, hogy az egyházi rend egyéb fokozatai (az azelőtt „másodrangú”-nak nevezett áldozópapság, vagyis a püspök munkatársai, és a szerepesség) a püspökkel együtt alkotják a felszentelt papság együttesét.

Ami nagyon is összesűrítve a püspökről kifejtettem, bizonyos értelemben áll az áldozópapokra és a diakónusokra. Mindkettő sajátos módon részesedik a püspöki szolgálatban. Ennek a módozatnak lényeges elemei nem változtak a történelem folyamán. Az áldozópapok és a diakónusok a püspök papi szolgálatában a liturgiából ismert hármassúlypont szerint részesednek: az ige, a szentségek és a közösség szolgálatában. A papok a püspökkel együttesen, kollegialitásban gyakorolják a püspöki szolgálatot. A papság, szoros értelem-

ben, mindig egy meghatározott egyház létehez van kötve. A konkrét, „helyi”-nek nevezett egyház pedig az egyházmegye. Ennek a meghatározott egyháznak a papja a püspök. A papok az ő munkatársai. Lehetővé teszik, hogy – időben és térben – az egyházmegye megküzdhessen a tagoltságából és kiterjedésből eredő nehézségekkel, megőrizze egységét. Megőrzi sajátos és történelmi formáját, s mégis az általános Egyház valósul meg benne. Ennek a közösségnek a biztosítéka a püspök: közösségben marad az egész világon szétszórta egyházakkal, amelyeknek hit- és közösségi egységéről Róma püspöke, szent Péter utódja kezkesedik. A püspök jele és kezeése ennek az egységnek, amennyiben közösségben marad „Róma püspökével”, ahogy II. János Pál előszeretettel nevezi magát. Ily módon valósul meg a helyi egyházban – itt és most – az általános katolikus Egyház. (Szándékosan használok két jelzőt: *catholique universelle*, mert értelmük és teológiai jelentésük nem azonos. De túl hosszadalmas lenne, hogy ezt itt kifejtssem.)

A szerepök azaz diakónusok viszont az egyházat és testvéreiket szolgálják. Segítenek a püspöknek püspöki feladataiban a szolgálat módozatai szerint, az egyházi rend tisztségét alkotó három tárgykörnek megfelelően.

Az egyházban kezdet óta sok egyéb formája volt a szolgálatnak. Ezeket a latin egyházban újabbban intézményes szolgálatnak nevezik. A hierarchikus szolgálattal kapcsolatban kifejtett szerepük határozza meg őket, éppen ezért nincs ugyanolyan szentségi és szimbolikus jelentőségük. Ezért fontos tudnunk, hogy nem ugyanazon ismérvek határozzák meg őket. A felszentelt szolgálatait nem a közösség szükséglete vagy haszna, hanem elsősorban az egyház szentségi felépítése szabja meg. Szolgálatuk lényege, hogy Krisztust jelképezzék, aki az egyháznak adja magát. Nyilvánítsák ki azt, amit Krisztus tesz egyházáért (szolgálati papság) és hogy annak következtében az egész egyház teljesíthesse hivatását, vagyis Krisztusban felajánlja magát Istennek és így betölthesse kapott küldetését (a hívek királyi papsága). Krisztus egyetlen papsága valósul meg. A felszentelt papság valóban a hívek általános papságának szolgálatában áll, mert azon keresztül Jézus mindenegyes testvérét és a testvérek összességét egyesíti önmaga felajánlásával. A történelem folyamán így teljesíti a megváltás művét.

3. Nő papok és diakónusok

A keleti egyház változatlan gyakorlata, hogy legtöbbször nő férfiakat szentel pappá vagy diakónussá. A házasságra szóló hivatás és az egyházi rend közötti kapcsolat a felszentelt papság milyen képére utalhat?

Isten rendelése szerint a házasság szerves része a teremtés történetének. Gyökerét Isten első parancsaiban találjuk meg, amelyekben az ember elnyerte alapvető hivatását. A házasság szentsége úgy tünteti fel az embert, mint aki eredeti állapotában Isten szuverenitását gyakorolja az egész világ felett. A házasság beteljesíti az ember hivatását is, hogy „Isten képét és hasonlatosságát” viselje. Láthatjuk ugyanis, hogy a teremtés második elbeszélése szerint az ember különlegessége abban nyilvánul meg, hogy az állati állapot képtelen a férfi és a nő kapcsolatát és termékenységét érthetővé tenni.

Az ember küldetése ugyanis isteni. Nemcsak a teremtésben van meg a helye, hanem isteni szerepet kap a Teremtő munkájában is. Az egész üdvösségtörténet a legradikálisabb hivatásként állítja eléink a házasságot: arra rendeli az embert, hogy Istennel közösségben, szentül élve, itt a földön eszköze legyen Isten országának. A megváltás művében ugyanis Krisztus, „az új Ádám” ismét megvilágítja azt, amit az ember bűne és a halál bélyege állapotunkban elhomályosított. Visszaadja az ember eredeti állapotának dicsőségét.

Krisztus papságának egyik gyümölcse, hogy a házasság visszakapta teljes és tökéletes méltóságát. A megváltás művének egyik megnyilvánulása, hogy résztvehetünk Krisztus kiengesztelő tevékenységében — testvéreink szolgálataira. Amikor tehát olyanokat szentelünk pappá vagy diakónussá, akiket Isten már előbb a házasságra hívott, akkor a megváltói tevékenységnek ezt az oldalát emeljük ki. Kétségtelen, hogy a latin egyházban még nem fogtuk fel, mit is jelent ez az új álláspont a katolikus papság mivoltával kapcsolatban.

Mindazonáltal kísérvünk figyelemmel néhány fontos szempontot, jöllehet az egyházjoghoz tartoznak. A keleti egyházban valóban állandó gyakorlat, hogy szigorú időrendet őriz meg a hivatás és a kötelességvállalás időpontját és színvonalát illetően. Időrendben feltétlenül elsőbbsége van a házasság vagy szerzetesi állapot választásának (abban az értelemben, amelyben már előzőleg meghatároztam). Csak ezután szentelhet a püspök, — ha jónak látja — egy már nős embert vagy szerzetest pappá. Miután azonban az egyház felszentelte az illetőt az se vissza nem léphet, se élete állapotát nem teheti új választás tárgyává. Így a szerzetes, aki pap vagy diakónus lett, már nem nősülhet meg: az egyház szolgálata vált élethivatásává. Minden hivatás a Szentlélek ajándéka az egyház szolgálatára: az is amellyel valaki testvéreinek kinyilvánítja az őket összegyűjtő Krisztus jelenlétét és működését. Aki erre kapott küldetést, az tudatában van, hogy felszentelése mintegy megpecsételte eredeti választását. Feladata a kereszttel, és komoly visszavonhatatlan vállalkozása, hogy Krisztust jelképezze. Attól kezdve az előző és teljesen egyéni szabadsággal választott életforma örökre megpecsételt állapotává válik.

Ebben az összefüggésben a szerzetesi, illetve a házasság tiszta karizmatikus szempontja és az Istentől akart kifejezett egyházi szolgálat kölcsönösen megerősítik egymást. Végleges jelleget kap az, ami előzőleg bizonyos határok között megváltoztathatónak tűnhetett fel. Ezt a megállapítást megerősíti még egy másik jelentős pont is: Ha a keleti egyházban egy nős pap elveszti életársát, nincsen joga újra megnősülni. A házassági fegyelem az egyházi rend felvétele által ugyanis új jelentést nyert. A papság és különösen a püspök papsága Krisztus személyétől kapja értelmét: ő pedig az egyház jegyese, akit az egyház egyetlen és örök jegyese. Ezáltal a házassági hivatás a pap részére mintegy profétai jellé válik. Magában foglalja az egész egyház misztériumát, ami végérvényesen megmásíthatatlan az özvegységben is.

Ezeket a szempontokat csak azért említettem, hogy kihangsúlyozzam: az a tény, hogy a keleti egyház gyakorlatában nős vagy nőtlen embert szentel-

nek-e pappá egyáltalán nem semleges, jelentőségtelen és fegyelmi határozat. Valóban a papi hivatás új lelki képét, a katolikus papság új megfogalmazását tárja elénk.

Mielőtt tovább haladnánk, két megjegyzést szeretnék hozzáfűzni. Először: a nő ember szereppé vagy pappá szentelése egy, rendszerint szóvá nem tett, azonban mégis döntő jellegű szempontot foglal magában. Ne felejtjük ugyanis, hogy jóllehet az egyház határozata a nő ember szenteli pappá, kiutalással van feleségére és családjára is. Nem csak arról van szó, amit másutt is észre lehet venni egy különleges foglalkozás és a családi élet között. Így például a tengerészt foglalkozása kényszeríti arra, hogy rendkívüli időben dolgozzon, távol legyen otthonától, veszélyt vállaljon stb. Munkavállalása közvetlenül érinti feleségét. Itt nem ilyen jellegű kölcsönhatásról van szó. A nő ember szereppé vagy pappá szentelésekor egészen más a helyzet. Nemcsak a feleség kifejezett beleegyezése szükséges: a két szentség különösképpen megerősíti és alátámasztja egymást. A papi és szerpapi hivatás az egyház épülésére szolgál, a házasság szentsége pedig egy családot igyekszik alkotni. Ez pedig VI. Pál szerint egy „kis egyház”: ecclesiola. Ugyanis a család „egyházi szövetű”: a Teremtő tervének első sejtjéből származik, az új teremtés dicsfényének ragyogása veszi körül. Kiváltságos hely, ahol a helyreállt szeretet gazdagsága a férj és feleség, a gyerekek és a szülők, valamint a testvérek egymáshoz való kiváltságos viszonyában bontakozik ki. A keresztény szeretet így átélte szövedéke alkotja a házasság szentségének lényegét és egyszersmind gyümölcsét. Ezt teszi magáévá teljesen az egyházi rend szentsége. Világos tehát, hogy erős a kölcsönhatás a nő pap vagy szerep papi feladata, ezzel kapcsolatos életformája és a közösség között, amelynek többsége ugyanannak a szentségi rendszernek, a házasságnak megélésére van hivatva.

Eszerint egy diakónus felesége (habár a férjét szentelték fel és őt semmiképp sem képes helyettesíteni), mégsem akarja felesége. Teljesen elképzelhetetlen, hogy az egyház ne tegye megfontolás tárgyává a szentségi valóságot (a házasságot), amikor másik szentség valóságába (az egyházi rendbe) emeli fel. Épp úgy észre kell venni a házasság szentségénél és állapotánál a lelki kapcsolatot az egyházi renddel, mint a papi nőtlenség életállapotánál.

Eddig úgy beszéltem a másodrangú-nak nevezett áldozópapságról és a szerepapságról mintha azonosak lennének. A valóságban két különböző hivatás-formáról van szó, mint ahogy azt már előzőleg említettem. Ilyen értelemben ismét fel kellene vetni és kifejteni a szerepapság kapcsolatát a házassággal – amit itt sajnos nem tehetek meg –, hogy megmutathassuk miként valósul meg a szerepapság két különböző formában aszerint, hogy nő ember vagy szerzetes részesül benne. Éppen úgy, ahogy különleges a papi szolgálat változata aszerint, hogy szerzetes vagy nő ember részesül benne.

Világosan megállapíthatjuk tehát, hogy az egyház hagyományában van lehetőség a papság egy másik változatára, aszerint, hogy felvételét egy más hivatás, a házasság előzi-e meg.

4. A latin egyház fegyelme

A késői középkor óta a történelem tekervényeiben az a szándék és igyekezet nyilvánul meg, hogy a pappá szentelést határozottan szerzetes-jellegű hivatással kössék össze. Teljesen tisztában vagyok, hogy a történészek erre vonatkozó állításai nagyon különbözőek. A gyakorlatban nagyon vegyes és vitatható érvek is készítették a középkori zsinatokat arra, hogy a püspökök munkatársaitól, vagyis az áldozópapoktól is megköveteljék a nőtlenséget. Egyesek a gazdasági szempontokat (az egyházi vagyon fenntartását) hangsúlyozták ki, mások a többé-kevésbé gnosztikus befolyást. Röviden, előkerült mindenféle másodrendű érv. De nem akarok történelmi kutatásokat végezni. Mindenképpen joggal állítható, hogy létezik a XIII. századot megelőző erőteljes és régi hagyomány, miszerint a nőtlenség és a papság közti viszonyt lelki összefüggés alapján állapítják meg, ahogyan azt a püspökség tárgyalásánál már kifejtettem. Annak tárgykörében képezi az egyetemes, a nyugati és keleti egyház állandó hagyományát.

Meg kell állapítani azt is, hogy a történelmi érvelés — bármi legyen is az eredménye — nem mérvadó. Lelki valóságoknál mindig hozhatunk fel történelmi okokat, mert az okságnak mindig lehet különböző szintje. Így pl. próbálhatjuk megérteni Assisi Szent Ferencet gazdasági összefüggésben (a Poverello és a nyomorúság). Az érvelés helytálló lehet, és mégsem ad számot döntően Szent Ferenc egyedülálló lelkiségéről. A történelmi magyarázat ne bővüljön el, mint ahogy a lelki összefüggés sem menthet fel egyéb okok lehetőségétől. Ismerjük azonban el, hogy a gazdasági vagy pszichológiai magyarázat az ideológiai meglátás meghatározásából kifolyólag soha sem lesz képes kétségbe vonni vagy helyben hagyni a szoros értelemben vett lelki analízist.

Esetünkben a nyugati egyház határozata, mely a papságot a szerzetesi nőtlenséghez köti, — helyes szemszögből és anélkül, hogy az analízis egyéb szintjét kihagynánk — **lelki választás** eredménye. (Hangsúlyozom ezt a két szót!) Ez a döntés, választás igyekszik szorosan összekapcsolni a papságra vonatkozó egyházi gyakorlatot a püspökre vonatkozóval. Célja, hogy a püspökre vonatkozó és állandó magatartást kiterjessze minden papra, mert belső munkatársak. Ugyanazt az élethivatást általánosítja, mert ugyanarról a szentségről van szó. Hogy tehát megértsük ezt a lelki választást, utalni kell az alapvető forrásra, amit a püspökre vonatkozólag már ismertettünk.

Miért ez a döntés? Hogyan kerül ki a következetlenséget? Mire világít rá és mit állít a fénypontba? Arról tesz bizonyosságot és azt állítja a központba, amit már a II. Vatikáni Zsinat erőteljesen megismételt: az egyházi rend szentsége csodálatosan összefüggő és felbonthatatlan egész, bármilyenek is legyenek a különböző formái. Így a papok lelkipásztori szolgálata valóban részese-dés a püspök (egyháza iránti) teljes papságában. Ez a főbenjáró pont a századok folyamán mintegy elfátyolozva maradt. Sőt annyira jutottunk, hogy megkérdőjelezték a püspökkészítelés szentségi voltát (ami történelmi szempontból nagyon furcsa). Mintha a papság súlya elsősorban a „másodrangú“ papokon nyugodna, holott éppen ellenkezőleg teljességét a püspöknél találjuk meg. Ez az ellentmondás mégis csak mutatja, mily magas méltóságra jutott a nyu-

gat lelki tudatában a „másdrangú papság”. Az egész szentségi és lelki erő annyira rájuk helyeződött – ez az amit a keletiek nehezen tudtak elfogadni és megérteni –, hogy egyes teológusoknak a püspök mivolta csak egyszerű rangnak vagy megnövekedett joghatóságnak, nem pedig sajátos szentségnek tűnt.

Ebből a történelmi megállapításból levonhatjuk a következményt. A nyugati egyház „másdrangú” papokra ruházta rá mindazt a lelki tartalmat, ami az ősi és egyetemes egyházban a püspöki szolgálatba tömörült. Itt semmi esetre sincs véletlenről vagy tévedésről szó, hanem lelki választásról, irányról. Ugyanis az, aki lelkileg választ, visszaadja szabadságát Istennek. Amikor szabadon választja, hogy engedelmessékedik a Szentléleknek, elfogadja azt is, hogy kijelöljék az útját és követelményeket szabjanak.

A lelki választás ugyanis nemcsak egy az elméleti vagy gyakorlati lehetőségek közül, a nagyobb történelmi hatékonyság érdekében. A lelki választással, az egyén, a csoport vagy az egyház — Isten hívására — eleget akar tenni egy szükségletnek, ami által a szentség és a lelki termékenység útjára lép. Abban a pillanatban semmiképp sem egy jól kiszámított teljesítőképesség, vagy a célok és erőforrások ésszerű egybehangolása, hanem Isten akaratának a teljesítése jut érvényre, aminek alapján magunkról megfelelkezve alávétjük magunkat az ő hatalmának. Jeanne d’Arc nem politikai következetesség, sem pedig diplomatikus teljesítmény, hanem lelki választás alapján ment a máglyára. Amikor a nyugati egyház ezt a lelki utat választotta tudatosan felelt meg az isteni hívásnak. Hasonlóképpen az egyház megújítói, a pápák, Isten és a lélek emberei egész sorozata, valamint a nép egyhangú véleménye a szentség követelményeként fogta fel a papi nőtlenséget. Elsősorban és lényegében a szentség követelménye, bármilyen tabuk vagy lelki komplexek keveredhettek is bele.

5. Két különböző lelkiségi és egyházi logika

Századunk elején, a jelenlegi viták előhírnökeiként, komoly nézeteltérések voltak a hivatás természete és kiértékelésének ismérvei körül. A szövivők közt Lahitton egyházjogász túlzottan funkcionális felfogáshoz ragaszkodott, a papi hivatást teljesen a püspök felhívásától és az egyház ítéletétől tette függővé. Ellenfele, M. Branchereau meghatározása pedig kizárólag a belső meghívást hangsúlyozta. Ezt a vitát az egyház gyakorlata egy közepes álláspont javára csendesítette le. Ez a jelentős vita két különböző lelkiségi irányt domborított ki, amely két eltérő típusú helyzetnek felelt meg. Ugyanis jogosan védheti valaki a papság funkcionális fogalmát. Egy meglevő közösség szükségletéből indul ki, hogy pástort találjon, aki összehozza a híveket az eukarisztia ünneplésére: ennek híjával nem alkotnak keresztény közösséget. Ezt a logikát alkalmazza a keleti egyház.

Egyik libanoni barátom mondotta a következőket. Amikor a maronita püspök tudomására jut, hogy egy hegyvidéki faluban a pap meghalt és a közösség az eukarisztia ünneplése nélkül maradt, felmegy a faluba, összegyűjti a keresztényeket. Meghagyja nekik, hogy ne menjenek el a faluból, amíg nem jelöltek ki maguk közül egy jó keresztény férfit, jó apát, mindenki barátját, akit bizalomra méltónak ismernek. Ő, a püspök megakarja vizsgálni, hogy felszen-telheti-e. Ezen keresztény vidéken nem kötelező hosszú időt tölteni a szemi-

náriumban. Végeredményben a jelölt, felszentelése előtt Bejrutban egyedül a szertartások rendjét tanulja meg, amit leginkább úgyis tud már fejből, mert gyerekkora óta minden vasárnap követte.

Olyan civilizációban, amiben az egész kultúra a kereszténység hordozója és teljesen beleilleszkedik a konkrét életbe, a pap funkcionális meghatározása jogosan alkalmazható anélkül, hogy elferdítetné a hivatás fogalmát. A püspök csak felszólítja a közösséget, hogy az általa is nehezményezett szükségben, vállaljon egy papi szolgálatot, amely életlehetőséget ad neki. Azáltal, hogy közülük szentel fel valakit a püspök, megadja a közösségnek az ismérvet, hogy az egyetemes egyházhoz tartoznak. Az egyetemes egység jelképeként a közösség kaphatna máshonnan is egy papot. A különbség mégsem oly nyilvánvaló a két eljárás között. A közösség ugyanis egy embert szolgált, de magát a pappá szentelést mégis, mint az egyetemes egyház ajándékát kapja. Nem változtat a lényegen, hogy a megajándékozottat már ismerik. Ebben az esetben nyilvánvalóan a papi hivatás funkcionális modellje játszik szerepet.

Ha az előző analíziseket szem előtt tartjuk, világossá válik, hogy a keleti egyház püspökeinél valamint a nyugati egyház papjainál és püspökeinél nem ez a logikai elgondolás érvényesül. Vajon miért? Itt a püspök nem kötelezheti a közösséget: jelöljön ki sorából egy férfit, hogy pap legyen. Egy közösség ugyanis törvényesen választhat magának vezetőt, nevezhet ki megbízottat, jelölhet polgármestert stb. Ahhoz azonban nincsen joga, hogy nőtlenségre szánt papot jelöljön ki és adjon saját magának. Ha ugyanis a papság alapvető feltétele az, hogy egész életét Krisztus szenvedésének szentelje, s így nyilvánvalóvá váljon benne a feltámadás ereje — s ez a szerzetesi hivatás lényege —, akkor senki az ég világon nem helyettesítheti Isten kezdeményezését, aki hív vagy nem hív. Sem az egyház, sem bárki más nem kényszeríthet valakit a nőtlenségre. Isten az, aki hív, az egyház, a püspök szava által csak segít felismerni és hitelesíteni az ember hivatását a nőtlenségre, Isten országa javára. A latin egyház egyetlen katolikus papja sem állíthatja, hogy az egyház pappá szentelése érdekében kényszerítette a cölibátusra. Azonban a nőtlenségi hivatás nem szükségszerűen előzi meg időrendben is a másik elhatározást. Az apostoli vagy missziós hivatás, a felebarátok szolgálatának gondolata meghihlethet egy embert, még mielőtt szembe kerül a nőtlenség, a hatalomról valamint a birtoklásról való lemondás gondolatával. A latin egyháznak mielőtt valakit pappá szentel, segítenie kell az illetőt, hogy felismerje, vajon Isten tényleg arra az ajándékra hívja-e: majd pedig magának az egyháznak is nyilatkoznia kell. A tisztánlátásnak ilyen tárgyi és alanyi ismérve végtelenül értékes biztonság és hűségforrás annak részére, aki elnyeri. Ennek következtében a funkcionális teória nem érvényes többé. A püspök és az egyház úgymond megkötötték a kezüket, amennyiben a gyakorlati szükségleteket (még a lelkieket is) alávették a karizmák és a kegyelem szuverén szabadságának.

Tulajdonképpen az egyház lelki fogadással, kihívással áll szemben. Hogyan is születnek az ilyen karizmák? Kétségtelen, hogy az emberi és isteni szabad-

ság kereszteződéséből keletkeznek. De anélkül, hogy ellentmondásba kerül-
nénk, azt is mondhatjuk, hogy egy közösség hitéből, reményéből, szeretetéből
születő buzgóságból törnek fel. Ez a talaj, ahol a karizmák meghonosodhatnak.
Ennek a meglátásnak alapján mondhatjuk, hogy az egyház biztos a fogadásá-
ban, hogy Isten nem szűnik meg embereket hívni, akik egész életüket áldozat-
ként ajánlják fel neki. Azok közül az emberek közül, akiket Isten „szerzetes”-
nek hív meg, keresheti ki a püspök a papi szolgálattól megkívánt képességek-
kel rendelkezőket. A nőtlenségre szóló szerzetesi hivatást is Isten adományoz-
za és az egyház elismerheti. Megvan a maga szerepe, de különbözik a papi
hivatástól, s megelőzi ezt, nem is elegendő minden esetben annak betöltésé-
re. Az egyházi rendre való meghívásnál azonban az egyház aláveti saját válaszá-
tását annak a bizonyágnak, hogy Isten egyeseket előzőleg már meghívott,
hogy a meghatározott életformában teljesen Istennek szenteljék magukat.

Ez a tény kihat az egyház ügyvitelére is. Mint a nyugati egyház püspöke
nem mondhatom, hogy az egyházmegyém jó működése érdekében, – minthogy
ennyi és ennyi egyházközség, ennyi és ennyi lakos van – ennyi és ennyi papra
van szükségem, s ez egy feltétlen követelmény. Hasonló okoskodás Isten ki-
hívása lenne. Legfeljebb azt mondhatom: egyházközségeim számának meg-
felelően jó lenne, ha ennyi papom lenne.

De nem mondhatom a fiatalságnak vagy a közösségnek, amikor szólok hoz-
zájuk, hogy mennyi papot követelek. Legfeljebb imádkozhatom velük, hogy
Isten ébresszen elég nagylelkűséget a közösségben, hogy egyesek egészen
Krisztus követésének szenteljék magukat. Azután, és csak azután választhatom
ki azok közül, akik ezt a különleges hivatást elnyerik azokat, akikben megvan
a kellő képesség, hogy eleget tegyenek a papi hivatásnak.

Ebből a szempontból a nyugati egyházban bevezetett állandó szerpapság,
vagyis nős férfiakkal szerpapokká szentelése, akik egész életükben diakónu-
sok maradnak nagy fontosságú, eddig ismeretlen gazdagságot jelent. A nyugati
egyházban ez a lelki érték az életszentségre vezető útnak azt a sajátos formáját
állítja vissza, amely lehetővé teszi a házasság és egy felszentelt szolgálat
kapcsolatát. Ebben az esetben mondhatom a közösségnek – anélkül, hogy
feltételezném Isten ajándékait –: Nem megyek innen el, míg nem ajánlanak
egy jelöltet maguk közül a szerpapságra. Amikor felszentelem, nem tértem
el sem a házasságra szóló hivatásától, sem pedig a világban való állásától:
tehát nem vágok elébe az isteni kegyelemnek. A közösség szolgálatáról van
szó, amit a felszentelés szentségi szolgálattá tesz. A szerpapság visszaállítása
lehetőség, hogy kedvezően módosítsuk összképünket a különböző szolgálata-
tokról.

Nem ismerünk egyetlen bizonyítható motívumot, semmiféle isteni jelet sem,
ami felhatalmazna, hogy megkérdőjelezzük a papi szolgálatnak a nyugati egy-
házban századok óta megejtett és megtartott lelki választás módját. Nem meg-
lepő, hogy ezt a lelki választást sokszor küzdelem és nehézségek közepette

éljük meg. Ugyanis egy lelki választás mindig Isten követelményére keresi a választ, ami elkerülhetetlenül áldozatot foglal magában. Ezért a jelen nehézségek sem elegendők, hogy választásunkat kérdésessé tegyék. Ahhoz Isten akaratának nyilvánvaló jelére lenne szükség. Nem zárhatjuk ki, hogy Isten esetleg egy másik lelki választást kívánhat. De manapság még semmi nyilvánvaló jele ennek.

Egy lelki választást csak lelki, nem pedig szervezési, adminisztratív vagy társadalmi motívumok miatt lehet meggondolás tárgyává tenni. Egyébként helytelen útra tévedünk. A hasznosság nem lehet ok a szeretetszolgálat visszautasítására. Eredményességért nem tagadhatom meg a hitemet. Saját kedvtelésem miatt nem mondhatok le a reményről. Azonos, lelki szinten kell maradni. A nyugati egyház lelki választásának megváltoztatásához pedig, éppen a lelki indokok hiányoznak.

Még egy fontos megjegyzést akarok ide csatolni. Megállapítható, hogy a történelem folyamán a papi hivatások tényleges száma nem állt arányban a szükséglettel. Erről az eltérésről a funkcionális papság elmélete nem tud számot adni, mert Malthus teóriája szerint okoskodik. A papok számának megállapításakor csak a lakosok, egyházközösségek, vagy katolikusok számát venné tekintetbe. Ez az eljárás ferdít, mert egyik irányban túloz, a másikban pedig kicsinyít.

A történelem tanúsága pedig azt mutatja – ha ugyan a történelem bármit is ki tud mutatni –, hogy Isten bizonyos korszakokban dúsan virágoztatott hivatásokat. Túláradó nagylelkűségük férfi és női szerzetekben, illetve papi életben nyilatkozott meg, messze meghaladva az eredeti közösségek felsorolható szükségleteit. A lelki gazdagság ilyen túláradását bocsátotta Isten a történelem folyamán kincsként az egész egyetemes egyház rendelkezésére.

A középkorban az ír barátok térítették meg ismét Európát. A XV. és a XIX. század közt felfedezett népek az európai hivatások feleslegének nagylelkűségéből kapták az evangélium gazdagságát, kezdve Xavéri Szent Ferenc kezdeményezésétől a XIX. században alakult misszionárius kongregációkig. Magában Franciaországban – ahogyan Boullard kanonok megállapította – egyes egyházmegyék és vidékek buzgótsága teljesen érdektelen növekedéssel ébresztette a papi hivatásokat. Tőlük szereztek maguknak más, kevésbé gazdag vidékek és helyi egyházak lelkipásztorokat.

A nyugati egyház lelki iránya tehát helyes, amikor a papok szentelését nem köti csak a statisztikától nyilvántartott és előrelátható pasztorális szükségletekhez. Paradox módon lehetővé teszi, hogy teret hagyjunk az „érdektelen logikának”, a kegyelemnek. Isten nem technokratikusan okoskodik: a papszentelések létszáma nem adminisztrációs határozat, hanem a hit adománya. A kegyelemnek erre az érdektelen logikájára támaszkodhatott XII. Pius, amikor kiadta a „Fidei Donum” enciklikáját. Szervezetet hívott életre, amely lehetővé teszi, hogy a felesleges hivatástöbbletet más országoknak, kevésbé ellátott

közösségnek adják át. Franciaországnak hosszú ideig túl sok papja volt a saját szükségletei kielégítésére egyéb kereszténynek nevezett országokkal: Olaszország, Lengyelország, Spanyolországgal szemben. A hivatások bőségéből született meg a háború után a misszionáriusok kirajzása és különösképpen, a munkáspapi életforma. Mert csak azok települhettek át egyszerűen és szívvel-lélekkel hazájukból egy másik helyi egyház szolgálatára, akik már magukévá tették a szerzetesi szellemet. A szegénység, engedelmesség és tisztaság szellemében képesek voltak elszakítani magukat a közösségtől, amibe már begyökeleztek.

A II. Vatikáni Zsinat dekrétuma óta (Presbyterorum ordinis), a papi szolgálatról és életről különösen Franciaországban, annyira a papság misszionárius jellegén volt a hangsúly, hogy néha döntő és lényeges elemmé vált. Sokakban így született meg a papi hivatás. Úgy akarták megélni az evangéliumot, hogy nyilvánvaló tanúi legyenek azok részére, akik nem ismerik, akik távol élnek tőle és szegények. Röviden: a missziós egyház apostolai akartak lenni. Ez a szemlélet csak az érdektelen lelki odaadáson alapuló papi hivatás logikájában születhetett meg. A funkcionista szemlélet sokkal inkább küld valakit egy közösség kizárólagos szolgálatára, mint az így értett misszióba. Hogy a latin egyházban felszínre kerülhetett és kibontakozhatott ez a lelki irány, az egész egyháznak kegyelem, amit nem utasíthat vissza.

Mindez feltételezi a nőtlenség megélésének bizonyos módját is. Meg vagyok győződve, nekünk nem mindig mondták meg, hogy a cölibátus mi mindent foglal magába. Ahhoz a nemzedékhez tartozom, akiknek kiképzése folyamán sokszor ismételték: „Nem vagyunk szerzetesek.” Bár a papok kánonilag nem szerzetesek, bizonyos értelemben mégis az ellenkezőjét kell állítanom. Lehetetlennek tartom, hogy valaki nőtlenül és az ebben feltételezett tisztaságban eltévelyedés és csonkítás nélkül éljen, ha nem vállalja magára azt, amit a szerzeteseknek szoktunk tulajdonítani. Feltételezi ugyanis a kellő ihletet, készséget, az ima gyakorlását. S azt is, hogy papságunkat a mindentől megfosztó, de teljesen felszabadító engedelmisségben éljük meg: visszaadva szabadságunkat Krisztus titokzatos teste szolgálatára. Csak ilyen alapon magyarázhatjuk meg a nyugati egyház állandó igyekezetét, legalább is a Tridenti zsinat óta, hogy megreformálja a világi papságot, valamint a „Szent Ágoston szabályá”ból kiáradó tartós vonzóerőt. Ugyanis a nyugati papság állandóan abban a veszélyben forgott, hogy meg akart szabadulni a „szerzetesi” állapottól, megfedkezve a lényegről „túl magasra” törekedett. A gazdagságból vagy a pusztá hatalomból eredő elvilágiasodás környékezte. Fennállott a veszély, hogy a papságot karriernek, a világi előrehaladás útjának tekintsék. A látszat ellenére ez a veszély minket is állandóan fenyeget.

Hogyan is lesz a jövőben? Nem tudjuk. Ha Isten egyéb szükségleteket nyilvánítana ki, reméljük, hogy képesek leszünk felismerni és eleget tenni. De a dolgok mai állása szerint és mint Párizs érseke hiszem, hogy a hivatáskérdés

lényege nem az, hogy merőben hasznossági okoskodás alapján a számukat vegyük tekintetbe. Az alapvető probléma az egész közösség éltszentsége, szeretete és hite. A valóban szent keresztény közösség termékeny lesz. Isten nem hagyja cserben, hanem számos különböző férfi és női hivatást ébreszt benne. A püspökre tartozik majd, hogy egyeseket az egyházi rend szentségében vagy más intézményes keretben testvéreik szolgálatára hívjon. Vonatkozik ez különösképpen a szerpapságra, amelynél a nyugati egyház a házasság és az egyházi rend szentségére szóló hivatás egyesítését jelenleg elismeri. Ha viszont a közösség lelki halott, hiába minden felhívás vagy a legerősebb nyomás: nem születnek lelki gyümölcsök, nem keletkeznek hivatások.

Nem arról van szó, hogy több vagy kevesebb papunk legyen, hanem arról, hogy az emberek szemében haldokló közösségeink a Lélekben éljenek.

(A „Communio” folyóirat 1981. nov.–dec. számából)

Lukács László

A SZOLGÁLAT LELKISÉGE

1. Krisztus proegzisztenciája

A pap Krisztus küldetésében jár. Ez a küldetés azonban egészen sajátos eredetű és rendeltetésű. A papság lényegét felvázolva a II. Vatikáni Zsinat is Krisztusnak és az egyháznak küldetéséből indul el. „Jézust az Atya megszentelte és elküldte a világba” (Ján 10,36.) – az Ő küldetése folytatódik tovább az egyházban. „Nincs olyan tag, akinek ne volna része az egész test küldetésében” (PO 2.). Mivel azonban az egyház legfontosabb feladata az, hogy életében folytassa Krisztus küldetését, gondoskodnia kellett arról, hogy az Egyháznak valóban életformájává váljék, és csorbíthatatlanul folytatódjék, sőt növekedjék a történelem folyamán. Ezért egyeseket kiválasztott arra, hogy ezt a küldetést őrizzék és saját életükben megjelentsék. „Krisztus úgy küldte apostolait, amint az Atya küldte őt. Az apostolok által azután saját felszentelésének és küldetésének részeseivé tette ezek utódait, a püspököket. Az ő szolgálati tisztségük pedig alacsonyabb fokon átszállt az áldozópapokra, akik az egyházi-rend papi fokozatába kerülnek, hogy a püspököknek munkatársai legyenek az ő Krisztustól kapott apostoli küldetésük teljesítésében” (PO 2.).

Az Egyháznak – és különleges módon a püspöknek (papnak) – életében tehát Krisztus küldetése folytatódik tovább. Ez a küldetés a Szentháromságból ered: „Amint az Atya küldött engem, úgy küldelek én is titeket.” „Amint engem küldött az élő Atya, úgy küldöm én is a világba őket” (Ján 6,57). Isten azért teremtette az embert, hogy részesítse a maga szeretetében. Ennek egyetlen lehetséges formája, hogy az ember befogadja Istent, aki közli, odaadja magát